

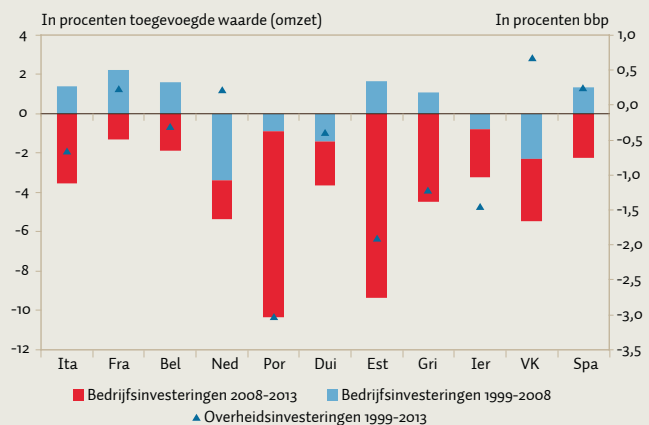
Ontwikkeling Europese investeringen

INTERNATIONAAL

Onder macro-economen woedt momenteel een hevig debat of overheden meer moeten investeren om de matige conjunctuur te stimuleren. Het IMF stelt dat de nadelen van overheidsinvesteringen veelal niet opwegen tegen de voordelen ervan. Ook de nieuwe Europese Commissie heeft hier oren naar en wil extra overheidsfinanciering mogelijk maken voor bedrijfsinvesteringen. Bij dit debat is het zinvol om na te gaan hoe de bedrijfs- en overheidsinvesteringen zich sinds 1999 binnen Europa ontwikkeld hebben. De figuur laat voor de periode vóór en een na de crisis de bruto-investeringsquote – ofwel de investering in vaste activa als percentage van de toegevoegde waarde – zien van niet-financiële ondernemingen. De overheidsinvesteringen zijn uitgedrukt in verhouding tot het bbp. In de periode voorafgaand aan de crisis verschilde de investeringsquote-ontwikkeling sterk tussen de landen. Terwijl de investeringsquote steeg in Frankrijk en België, liep deze sterk terug in Nederland. Ook Duitsland en het Verenigd Koninkrijk kenden voor de crisis een daling van bedrijfsinvesteringen. Sinds 2008 dalen de bedrijfsinvesteringen echter in alle landen. Portugal en Spanje zijn hierbij uitersten met een terugval van ongeveer 10 procentpunten. Deze daling was veel gematigder in bijvoorbeeld Frankrijk, België en Nederland. Dat de crisis de hoofdoorzaak zou zijn van een terugval van de investeringen is dus slechts gedeeltelijk juist. In sommige landen zette de daling zich reeds veel vroeger in. Bekijken we vervolgens de ontwikkeling van de overheidsinvesteringen, dan is een zeker verband te zien met bedrijfsinvesteringen. Portugal en Spanje die de sterkste terugval van bedrijfsinvesteringen kenden, zagen ook de overheidsinvesteringen

het sterkst dalen. Frankrijk zag als enige land beide investeringssoorten toenemen, terwijl België een zeer kleine terugval van zowel overheids- als bedrijfsinvesteringen kende. Dit verband geldt echter niet voor alle landen. Zo stegen de overheidsinvesteringen het sterkst in Nederland en het VK, terwijl de bedrijfsinvesteringen er juist fors terugliepen. Of nieuwe overheidsinvesteringen samenvallen met de investeringsbereidheid van bedrijven is dus niet eenduidig. ■ **STEVEN VANNESTE** (BNP PARIBAS FORTIS)

Ontwikkeling bedrijfs- en overheidsinvesteringen

Bron: ECB; Ameco

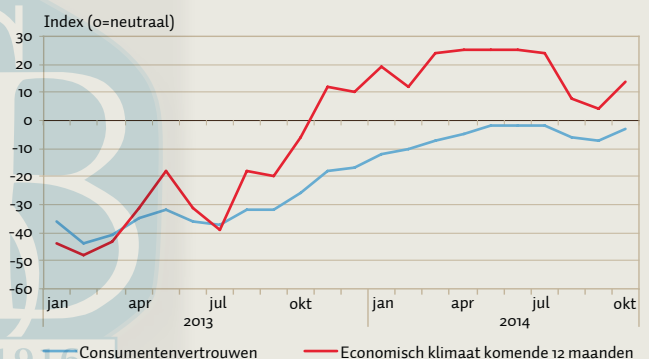
Oorlog en vertrouwen consument

GROEI & CONJUNCTUUR

Na een krachtig herstel in 2013 bleef het consumentenvertrouwen in Nederland in de loop van dit jaar steken rond het langjarig gemiddelde van -7 (figuur). Ook elders in Europa haperde het vertrouwen of zette een daling in. In Nederland viel vooral de beoordeling van het economisch klimaat voor de komende 12 maanden – een van de deelindicatoren – in enkele maanden tijd sterk terug van +25 in juli tot +4 in september, de dalende werkloosheid, de stijgende aandelenkoersen en weer licht herstellende huizenmarkt ten spijt. Deze terugval deed zich voor nadat in juli jongstleden de MH17 was neergestort boven oorlogsgebied in Oost-Oekraïne. Daarnaast speelden al langer de sterk opgelopen spanningen tussen Rusland en het Westen en de oorlog in Syrië. Recentelijk kwam daar de met brede internationale steun en militaire inzet gevoerde strijd tegen de IS bij. Tasten oorlogen elders in de wereld het vertrouwen van de consument aan? Blanchard wees bijvoorbeeld in 1993 op het verband tussen oorlog – gevoerd in het buitenland – en neergaand binnenlands consumentensentiment en dito bestedingen die niet toegeschreven kunnen worden aan een verwachte recessie. Ook is het koopgedrag van consumenten in perioden van hoog oplopende onzekerheid onderzocht waarbij consumenten de uitgaven afstemmen op de slechtst denkbare uitkomst. Het is de vraag of er voor Nederland meer systematische aanwijzingen zijn voor een zelfstandige invloed van oorlogen op het consumentenvertrouwen. Eerder DNB-onderzoek laat zien dat het consumentenvertrouwen in belangrijke mate wordt bepaald door macro-economisch nieuws, zoals ontwikkelingen op de financiële markten, de huizenmarkt en de olieprijs. Ook als hier

rekening mee wordt gehouden, blijkt daarbovenop een significante autonome invloed van oorlogen op het Nederlandse consumentensentiment te kunnen worden vastgesteld. Het zijn vooral de – nabije – oorlogen met zowel directe als indirecte betrokkenheid van westerse landen die het consumentenvertrouwen lijken aan te tasten. ■ **AD STOKMAN** (DNB)

Consumentenvertrouwen en economisch klimaat

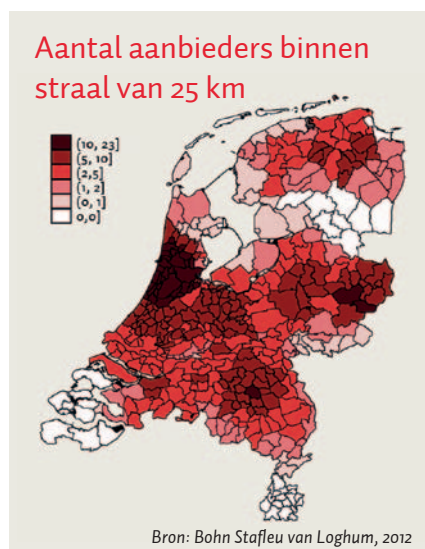
Bron: CBS

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

Marktstructuur jeugdzorg en intergemeentelijke inkoop

MARKTORDENING

Met de op handen zijnde decentralisaties worden gemeenten verantwoordelijk voor de inkoop van onder andere jeugdzorg. Een hoge marktconcentratie in deze sector kan goed inkoopbeleid bemoeilijken: aanbieders met marktmacht kunnen hoge prijzen afdwingen en worden niet geprikkeld om de beste kwaliteit te leveren. Speelt het probleem van hoge marktconcentratie in de jeugdzorgsector? De figuur laat de marktconcentratie zien voor residentiële

jeugdzorg – een zorgvorm waarbij jongeren verblijven in een tehuis of instelling. Het totale budget voor residentiële jeugdzorg is zo'n 500 miljoen euro; daarmee is het na de geestelijke gezondheidszorg voor jongeren (jeugd-ggz) de jeugdzorgvoorziening waarvoor de meeste middelen gereserveerd zijn. De figuur laat per gemeente het aantal aanbieders binnen een straal van 25 kilometer zien – dat zijn gemid-

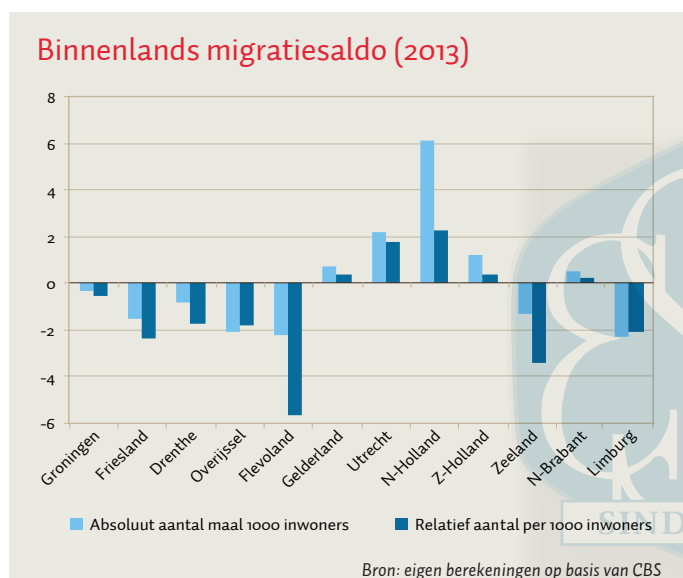
deld zo'n vijf. Buiten de Randstad is dit aantal in veel gebieden beduidend minder dan vijf. Voor een aantal andere specialistische vormen van jeugdzorg is de marktconcentratie nog hoger: voor JeugdzorgPlus – gesloten jeugdzorg – is er gemiddeld maar één zorgaanbieder in de omgeving van de gemeente te vinden; voor reclassering en bescherming ligt dit gemiddelde rond de drie. Hiermee lijken hogere prijzen en lagere kwaliteit als gevolg van marktmacht een reëel risico bij de inkoop van bepaalde vormen van jeugdzorg. Dit risico kan worden beperkt door de marktmacht aan de vraagkant te vergroten via gezamenlijk inkopen. Gemeenten onderkennen het belang van intergemeentelijke samenwerking op het terrein van specialistische jeugdzorg. Gemeentelijke afspraken met betrekking tot samenwerking bij de uitvoering van de Jeugdwet zijn vastgelegd in zogenaamde Regionale Transitiearrangementen (RTA's). Sommige heel specialistische typen jeugdzorg, zoals JeugdzorgPlus, worden op landelijk niveau ingekocht. Daarnaast bestaat er een aantal jeugdzorgvoorzieningen, waaronder residentiële jeugdzorg, waarvoor gemeenten vrij zijn om te bepalen of ze de samenwerking binnen de regio opzoeken. Uit de RTA's blijkt dat gemeenten dat in grote mate doen: uiteindelijk zal zo'n 90 procent van het totale budget voor jeugdzorg bovenlokaal besteed worden. Verregaande intergemeentelijke samenwerking heeft echter ook een keerzijde: het leveren van maatwerk op lokaal niveau en het bevorderen van democratische verantwoording – twee belangrijke doelstellingen van de decentralisaties – kunnen in het gedrang komen.

▪ **REMCO VAN EIJKEL** (CPB)

Binnenlandse migratie naar de Randstad

ECONOMIE & SAMENLEVING

Limburg is wat betreft de binnenlandse verhuizingen feitelijk al jarenlang de provincie met het grootste verschil tussen het aantal mensen dat vertrekt en dat komt. In de figuur wordt de binnenlandse migratie per provincie weergegeven voor het jaar 2013. Toen bedroeg het binnenlandse migratietekort ruim 2300 personen. Ook in relatieve zin, dat wil zeggen het migratiesaldo per 1000 inwoners, be-

hoort Limburg tot de top na de provincies Flevoland, Zeeland en Friesland. Flevoland en Limburg hebben een binnenlands migratietekort van ruim 2 personen per 1000 inwoners. Maar de uitschieters zijn Zeeland en vooral Flevoland, de laatste provincie heeft bijna 6 personen per 1000 inwoners meer die er vertrekken dan komen wonen. Noord-Holland en in mindere mate Utrecht absorberen het grote aantal verhuizers in de richting van de Randstad. Bij nadere analyse van de migratiepatronen blijkt dat er flinke veranderingen kunnen optreden in de migratiesaldo's: voor provincies als Drenthe en Zeeland slaan ze van het ene naar het andere moment om van een migratietekort naar een -overschot, en weer terug naar een tekort gedurende de laatste jaren. Uit CBS-cijfers vanaf 1991 blijkt dat in Flevoland het voorheen erg grote positieve saldo continu is gedaald, en nu negatief is. Voor Zuid- en vooral Noord-Holland is er juist een omslag geweest naar een positief migratiesaldo. Limburg en Friesland zijn de enige provincies met elk jaar een migratietekort. Utrecht en Gelderland hebben vrijwel onafgebroken een migratieoverschot. Overijssel en Groningen hebben meestal een migratietekort, Noord-Brabant heeft in de meeste jaren een migratieoverschot.

▪ **FRANK CÖRVERS** (ROA)